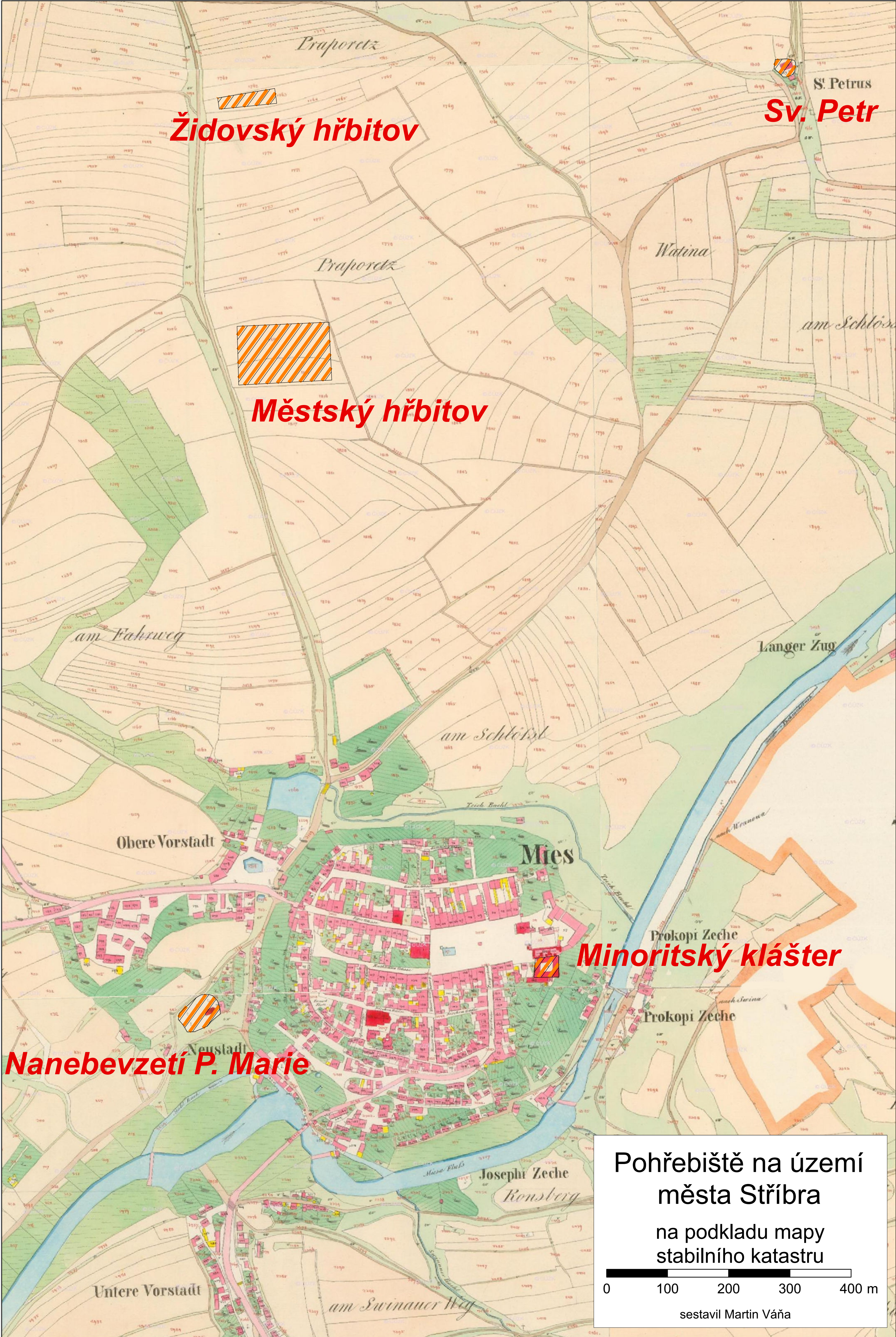




Židovský hřbitov

Sv. Petr

Městský hřbitov

Minoritský klášter

Nanebevzetí P. Marie

Pohřebiště na území
města Stříbra
na podkladu mapy
stabilního katastru

0 100 200 300 400 m

sestavil Martin Váňa

Fenomén pohřbívání je s historií Stříbra spojen stejně jako například těžba kovu, podle kterého získalo toto kdysi královské horní město své jméno. Od dob založení těžářské kolonie ve 12. století, přes lokaci města ve století následujícím až po současnost se na území Stříbra prokazatelně pohřbívalo celkem na pěti místech. Tento text stručně představuje všechny tyto pohřebiště a v závěru diskutuje i další potenciální lokality, které v minulosti mohly sloužit jako místa posledního odpočinku stříbrských měšťanů.

Kostel Panny Marie (později kostel Nanebevzetí Panny Marie)

První zmínka o Stříbře pochází z roku 1183. Shodou okolností je tato první historická zpráva spojená také s nejstarším stříbrským svatostánkem, kolem kterého se zcela jistě od počátku rozkládalo místní pohřebiště. Podle tzv. la valletské listiny nechala v tomto roce manželka knížete Bedřicha Alžběta vybudovat v hornické kolonii Mže kostel Panny Marie, který věnovala řádu johanitů. Původní těžářská osada se nacházela zřejmě podél dnešní ulice Na Výsluní, jihozápadně od pozdější vrcholné středověké městské lokace. Samotný kostel s největší pravděpodobností stál na stejném místě jako současný kostel Nanebevzetí Panny Marie (Kuča 2008, 155; Bystrický–Rubášová 2000, 23). Tento svatostánek po dlouhou dobu sloužil také jako farní kostel, město Stříbro, k jehož založení došlo někdy ve 40. letech 13. století (Kuča 2008, 150), mělo tedy po nemalou část své historie farní centrum mimo své hradby. Farní funkci si kostel Panny Marie ponechal minimálně do 80. let 13. století, kdy došlo k výstavbě kostela Všem svatých stojícího uvnitř městské zástavby. Ten je od roku 1402 uváděn jako farní, kostel Panny Marie si však nadále ponechal svou pohřební funkci (Bystrický–Rubášová 2000, 29).

V letech 1573–1574 byl kostela Panny Marie zbořen a na jeho místě vystavěl blíže nespecifikovaný mistr Honzik nový svatostánek v renesančním slohu. Při stavbě byl využit materiál z původního kostela z konce 12. století, jak dokázal stavebně historický průzkum z roku 1973, který odhalil několik druhotně použitých kvádřů s typickým románským zubořezem. Analogii k tomuto architektonickému prvku nalezneme na podřímísoi bočních lodí baziliky v Kladrubech, což dokládá, že obě stavby byly dílem stejné, hirsasky orientované huti (Mencl–Benešová–Soukupová 1978, 31). Renesanční novostavba mistra Honzika je jednoduchou, jednolodní budovou s polygonálním závěrem a vnějšími opěrami. V západním průčelí nalezneme zvlněný štít a ořímsovaný portál, nad kterým visí deska s datem 1573 a českým nápisem připomínajícím výstavbu kostela. Interiér je zaklenut valenou klenbou (Kuča 2008, 155). Roku 1774 byl pro kostel odtit 50 cm vysoký zvonek, který byl umístěn v malé věžičce s barokní cibulovitou stříškou uprostřed střešního hřebenu (Bystrický–Rubášová 2000, 52).

Hřbitov rozkládající se kolem kostela obklopuje na mnoha místech porušená zeď oválného půdorysu. V souvislosti s josefínskou reformou, která z hygienických důvodů zakazovala pohřbívání uvnitř měst, byl hřbitov v letech 1791–1793 uzavřen. Roku 1827 došlo k opravě kostela a o sedm let později se opravy dočkala i hřbitovní zeď (Bystrický–Rubášová 2000, 58). V roce 1893 byl založen nový městský hřbitov a kolem tohoto kostela se přestalo pochovávat (Kuča 2008, 156). V průběhu let 1923–1924 proběhl oprava střešy a krovu kostela a restaurace 48 kovových křížů (Bystrický–Rubášová 2000, 84). V roce 1965 byl hřbitov u kostela Nanebevzetí Panny Marie definitivně zrušen a některé z křížů byly přeneseny do muzea v budově bývalého kláštera, kde slouží jako součást expozice (Kuča 2008, 156).

Kláštevní kostel sv. Augustina (později sv. Máří Magdalény)

Stříbrský klášter minoritů byl založen zřejmě ve stejné době jako samotné město na jeho východním okraji. Pozdější prameny připisují zásluhy o vznik kláštera Švamberkům, někteří členové rodu měli dokonce být pohřbeni uvnitř klášterního kostela. Klášter výrazně utrpěl během husitských válek, nedlouho nato však byl obnoven. Minoritská komunita ve Stříbře zanikla roku 1785 v souvislosti s josefínskými reformami. Konvent následně sloužil jako škola, nyní v něm sídlí městské muzeum (Kuča 2008, 156; Vlček–Sommer–Foltýn 1997, 647–649).

Kláštevní kostel tvořila jednolodní budova a presbytář s polygonálním závěrem, který byl v období baroka přestavěn na válcový. Na severu straně k lodi přiléhala další, zdí oddělená prostora s dvěma poli křížové klenby. Na jižní straně lodi se nacházely sedile a portály do sakristie a ambitu (Vlček–Sommer–Foltýn 1997, 647). Během barokních přestaveb kolem poloviny 18. století získal kostel monumentální průčelí se dvěma věžemi, které je dílem místního stavitele Johana Beera (Vlček–Sommer–Foltýn 1997, 649). Roku 1792 klášterní kostel po zásahu bleskem vyhořel a od té doby se nepoužíval. V letech 1871–1872 došlo ke stržení západního průčelí, na jehož místě byla vystavěna škola (Kuča 2008, 156). Do dnešních dnů se z kostela dochovala jen část obvodového zdiva presbytáře a severní strany lodi.

Samotná budova minoritského konventu přiléhá k jižní straně kostela a je tvořena čtyřmi ambitovými chodbami kolem rajskeho dvora.

Roku 1993 proběhl v severním křídle ambitu archeologický výzkum, který odhalil etážové pohřebiště sestávající se až z pěti vrstev nad sebou uložených hrobů. V hrobech se našlo několik málo střepů ze 14. a 15. století (Břicháček 1995, 29–32), vzhledem k superpozici s ambitovou chodbou však toto pohřebiště musí pocházet z doby před výstavbou budovy konventu, která je datována do 2. čtvrtiny 14. století (Libal–Hanzlíková 1995, 39).

Kostel sv. Petra

Hřbitov u kostela sv. Petra se nachází přibližně 1,5 km severovýchodně od centra města podél silnice na Únehle. Kostel původně náležel ke vsi Doubrava, která pravděpodobně zanikla během husitských nebo poděbradských válek (Bystrický–Rubášová 2000, 26). Tento svatostánek zřejmě kromě rituální a pohřební funkce sloužil také jako refugium, neboť ještě ve třicátých letech minulého století měl kolem sebe hluboké příkopy (Kuča 2008, 156).

První zmínka o kostelu sv. Petra pochází až z roku 1367, stavba je však doajista mnohem starší (Bystrický–Rubášová 2000, 26). Budova sestávající se z jedné obdélné lodi a pravouhlé zakončeného presbytáře s vnějšími opěrami vznikla zřejmě někdy ve 13. století. Ještě na konci tohoto století došlo k zaklenutí presbytáře křížovou a paprscitou klenbou s klínovými žebry. Ze druhé čtvrtiny 14. století pak pochází západní portál a okno na jižní straně presbytáře (Kuča 2008, 156). Roku 1614 byl kostel přestavěn a vybaven renesančním kazetovým stropem a kůrem (Bystrický–Rubášová 2000, 39). V letech 1867 a 1924 došlo k opravám kostela (Bystrický–Rubášová 2000, 66 a 86).

Hřbitov kolem kostela je ohrazen zdí oválného půdorysu. Dodnes se zde zachovaly terénní pozůstatky jedné hrobky, podél zdi je pak opřeno zhruba 30 kamenných náhrobků.

Městský hřbitov

Tzv. městský hřbitov byl založen roku 1893 jako náhrada za zrušené pohřebiště u kostela Nanebevzetí Panny Marie (Kuča 2008, 156; Bystrický–Rubášová 2000, 70). Hřbitov je obdélného půdorysu a nalézá se přibližně 1 200 m severně od středu města vedle silnice na Křtice.

Židovský hřbitov

Přítomnost židů je ve Stříbře poprvé prokazatelně doložena až k roku 1368, s touto komunitou však někdy bývá spojován i známý depot 1510 stříbrných mincí ze 70. let 13. století nalezený v roce 1953 po stržení domu v jižní části města (Bystrický–Rubášová 2000, 25–26). Od roku 1642 platil zákaz pobytu židů v horních městech, do Stříbra se tak židé vrátili až po zrušení tohoto výnosu v roce 1860. S připojením Stříbrska k Německu roku 1938 místní židovská komunita zanikla (Kuča 2008, 156–157; Bystrický–Rubášová 2000, 65).

Židovský hřbitov byl ve Stříbře založen roku 1902 (Kuča 2008, 157). Do té doby stříbrští židé pochovávali své mrtvé v Přivanech a Řebří (Bystrický–Rubášová 2000, 66). Jeden náhrobek stříbrského občana byl též identifikován na židovském hřbitově v Telicích (Chváta 2011, 108). Židovské pohřebiště se ve Stříbře nachází asi 1,5 km severně od středu města poblíž městského hřbitova. Hřbitov je ohrazen zdí obdélného půdorysu. Dodnes se zde zachovalo několik desítek náhrobků a novorománsko-klasicistní obřadní síň, která v současnosti slouží jako obytný dům (Kuča 2008, 157).

Další možná pohřebiště

Kromě výše pospaných hřbitovů je také velmi pravděpodobné, že se v minulosti pohřbívalo v okolí současného farního a děkanského kostela Všem svatých, který se nachází jihozápadně od náměstí.

První zmínka o kapli Všem svatých pochází z roku 1362 (Bystrický–Rubášová 2000, 26), roku 1402 je pak tento svatostánek uváděn jako farní kostel (Bystrický–Rubášová 2000, 28). Roku 1565 prošel kostel rozsáhlou pozdně gotickou přestavbou a kolem poloviny 18. století byl rozšířen do současné podoby trojlodní stavby s centrální věží a presbytářem s oválním závěrem (Kuča 2008, 155). Pohřbívání kolem kostelů stojících uvnitř města nebylo v minulosti ničím neobvyklým (jak dokazují např. nálezy u kostela sv. Máří Magdalény), pohřebiště lze tedy předpokládat i v okolí tohoto kostela. Od roku 1243 až do husitských válek se na dosud neznámém místě uvnitř města nacházel špitál křížovníků s červenou hvězdou (Kuča 2008, 155). Je možné, že tento špitál mohl disponovat vlastním hřbitovem.

Ověření existence těchto dvou hypotetických pohřebišť je úkolem dalšího bádání, kterému by mohly přispět především záchranné archeologické výzkumy.

Kuča, K. 2008: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. VII. díl Str-U. Praha: Libri.
Bystrický, V. – Rubášová, K. 2000: Stříbro do roku 2000 aneb dějiny jednoho města. Stříbro: Nadace Jakoubka ze Stříbra.
Mencl, V. – Benešová, K. – Soukupová, H. 1978: Předrománská a románská architektura v západních Čechách. Plzeň: Západočeské nakladatelství.
Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D. 1997: Encyklopedie českých klášterů. Praha: Libri.
Břicháček, P. 1995: Záchraný archeologický výzkum v minoritském klášteře ve Stříbře (o. Tachov) v roce 1993, in: Woletz, J. (red.): Historický věstník Stříbrska 1, Stříbro: Nadace Jakoubka ze Stříbra a Nakladatelství českého lesa, 25–34.
Libal, D. – Hanzlíková, H. 1995: Stříbro, bývalý minoritský klášter, nové poznatky o jeho stavebním vývoji, in: Woletz, J. (red.): Historický věstník Stříbrska 1, Stříbro: Nadace Jakoubka ze Stříbra a Nakladatelství českého lesa, 35–47.
Chváta, V. F. 2011: Příběhy telických náhrobků. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa.

Mapa byla zpracována v rámci projektu ZČU SGS-2012-054 "Právní skutečnosti nacistické okupace a jejich důsledků" na Katedře právních dějin Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni